

W. Goddijn, *Kardinale kwesties in katholiek Nederland 1970-1987. Persoonlijke herinneringen en bijpassende teksten uit de media* (Budel: Damon, 2005, 190 blz., € 16,90, ISBN 90 5573 627 9).

In de roerige geschiedenis van de katholieke vernieuwingsbeweging in Nederland speelde de socioloog en franciscaan Walter Goddijn decennialang een centrale rol. Als directeur van het Pastoraal instituut van de Nederlandse kerkprovincie (PINK) gedurende de jaren zestig, en als zodanig ook als secretaris van het Pastoraal Concilie in Noordwijkerhout, zat hij als een spin in het roomse web. Gedurende de vijfde zitting van dit 'concilie' in januari 1970 werd met een overgrote meerderheid het verplichte priestercelebaat weggestemd, wat een breuk betekende met het standpunt terzake van het centrale bestuur van de kerk in Rome. Pater Goddijn werd in de nasleep van deze geruchtmakende geschiedenis het zwarte schaap, of liever de zondebok, die door de (Nederlandse) kerkelijke leiding onder dankzegging voor bewezen diensten de woestijn werd ingestuurd, zij het dan als hoogleraar godsdienstsociologie in Tilburg. Ook daarna heeft hij zijn visie op godsdienst en kerk nog veelvuldig laten klinken, onder meer als columnist in *NRC-Handelsblad*. Vanuit zijn sterk persoonlijke betrokkenheid deed Goddijn al tweemaal eerder verslag van de gebeurtenissen in katholiek Nederland, namelijk in *Rode oktober* (1983) over de periode 1968-1970, en in zijn uitvoerige, hier en daar zelfs indiscrete memoires onder de titel *De moed niet verliezen* (1993). De als jaaroverzichten opgebouwde en met vele perspublicaties geardeerde *Kardinale kwesties* geven nu voor de derde keer een hoogst gedetailleerd verslag en tegelijk een *apologia pro vita sua*.

De drie publicaties vertonen geen kwalitatief stijgende lijn, en er moet zelfs een zekere weerstand worden overwonnen, ik beken het eerlijk, om door zoveel zelfexpositie heen te worstelen. De auteur hanteert een simplistisch jaren zestig schema van conservatieven en progressieven, aan de adjectieven is altijd duidelijk wie bij welk kamp hoort. De wijze waarop hij in zijn kroniek kardinaal Alfrink herhaaldelijk voor zijn eigen gelijk inschakelt gaat op den duur irriteren. Maar vooral de doorlopende ik-inflatie is fnuikend voor de welwillendheid die men in principe elke schrijver wil geven wanneer men hem begint te lezen. Goddijn vermeldt niet alleen de recepties waarop hij wél verscheen, hij laat ook weten bij welke hij tot zijn verwondering niet werd uitgenodigd. En dan neemt hij plotseling de lezer weer voor zich in door eerlijk te melden hoeveel pijn het hem deed toen hij door de bisschoppen werd gepasseerd voor de functie van secretaris-generaal van de kerkprovincie, een teleurstelling waar hij nooit overheen is gekomen. Inhoudelijk gezien het meest opvallend is dat de auteur, hoeveel Romeinse en andere buitenlandse contacten hij ook had, blijkbaar niet heeft aangevoeld hoe diep de opzet van het Noordwijkerhoutse experiment (want dat was het) overal werd gewantrouwd. En vooral hoe in het bijzonder de strak georganiseerde stormloop op het priestercelebaat bij paus Paulus VI Montini, de Romeinse curie en vele andere Europese bisschoppenconferenties in verkeerde aarde viel. De aanvaarding van het 'ambtsrapport' begin januari 1970, dat staande de vergadering niet erg sterk door prof. Edward Schillebeeckx werd verdedigd, betekende het startsein voor een langdurige Romeinse restauratie, die in feite nog steeds voortduurt. De benoemingen van de bisschoppen Simonis en Gijzen wekten indertijd heel wat publiek rumoer, maar een

veel markanter hoogtepunt was de bijzondere synode van de Nederlandse bisschoppen in Rome in januari 1980 onder voorzitterschap van de paus persoonlijk. Waarna Nederland van 'katholiek gidsland' snel afzakte naar een volledig oninteressante achterhoede positie. Goddijn realiseert zich nergens dat deze neergang voor een belangrijk deel te wijten is aan de Jacobijnenclub van Noordwijkerhout. Hij ziet niet dat er een rechte lijn loopt van Noordwijkerhout, januari 1970 naar Rome, januari 1980. Hij kan dat ook niet zien, hij is er te veel partij voor. Ook in vele details laat de auteur steken vallen: hij deelt onverdiende doctorstitels uit (91, 103), kent verkeerde functies toe (twee keer op 95 en 105) en begint zelf zijn schoolloopbaan op het HBO in plaats van op de HBS. (187) Van Luns maakt hij een 'trouwe volgeling' van pater Kotte (98), terwijl de ex-minister alleen diens openingsmis in de Utrechtse Willibrordkerk heeft bijgewoond, zonder dat hij eigenlijk goed wist waar hij terechtgekomen was. En zou het nu echt waar zijn dat 'de huidige ellende' in de rooms-katholieke kerk voorkomen had kunnen worden als toen, in 1970, de celibaatswet was veranderd? Andere christelijke kerken, zowel van het reformatorische als van het katholieke type, waarin zo'n wet nooit heeft bestaan of niet meer bestaat, beleven eenzelfde soort crisis.

Tenslotte signaleer ik twee positieve kenmerken van deze verslagen, onsystematisch en partijdig als ze zijn. Ten eerste bestaat er geen enkele twijfel over de eerlijke bedoelingen van de schrijver, die op sommige bladzijden ook zichzelf niet spaart. En ten tweede is er een uitvoerig persoverzicht opgenomen over alle kerkelijke ontwikkelingen, waarvoor destijds in de Nederlandse en buitenlandse media nog volop belangstelling bestond. De schrijver heeft daarvoor kunnen putten uit een voorraad van liefst 103 plakboeken.

Ton H. M. van Schaik

Landschap, natuur en nationale identiteit. Ter inleiding

KLAAS VAN BERKEL

Op 22 april 1905 richtten in Amsterdam bezorgde natuurliefhebbers en welgestelde burgers de Vereeniging tot behoud van Natuurmonumenten in Nederland op. In de voorafgaande jaren waren al enkele verenigingen opgericht die de bestudering en de bescherming van de levende natuur in Nederland in hun vaandel voerden, maar voor de oprichting van de nieuwe vereniging was een heel concrete aanleiding. In de Amsterdamse gemeenteraad werd het voorstel besproken om het Naardermeer, een veenplas zonder economische betekenis, aan te kopen om er het Amsterdamse stadsvuil te dumpen. Deze acute bedreiging van een fraai natuurgebied zette de bekende schrijver Jac. P. Thijsse aan om in woord en geschrift tegen deze schending van de Nederlandse natuur te protesteren en zijn actie had uiteindelijk succes. Amsterdam zag af van de aankoop van het natuurgebied en de nieuwe, mede door Thijsse opgerichte Vereeniging kocht het gebied in 1906 aan om het veilig te stellen tegen verder aantasting. Op die eerste aankoop volgden vele andere en de Vereeniging wist zich in de eeuw daarna te ontwikkelen tot veruit de grootste particuliere organisatie ter bescherming van natuur en landschap in Nederland.

Het feit dat 'Natuurmonumenten' in 2005 honderd jaar bestond was voor het Koninklijk Nederlands Historisch Genootschap in 2005 op zich zelf al genoeg reden om het najaarscongres te wijden aan de geschiedenis van natuurbeleving en natuurbescherming in Nederland.¹ Maar er was meer. Natuur en geschiedenis hangen bij dit onderwerp op meer manieren samen dan door het triviale feit dat de georganiseerde natuurbescherming in Nederland inmiddels een geschiedenis van honderd jaar achter zich heeft. De opkomst van de moderne natuurbeleving in de negentiende eeuw was duidelijk afhankelijk van het toenemend historisch besef en de nieuwe waardering voor natuur en landschap bleek een vormend element te zijn in de nationale identiteit zoals deze in diezelfde eeuw werd gevormd. Wat Nederland was, werd niet alleen bepaald door het roemrijke verleden of de prestaties van de eigen tijd; het vond ook zijn uitdrukking in het landschap waarin wij leefden.

Lang leefde in Nederland het vooroordeel dat ons land op het terrein van natuurschoon niet veel te bieden heeft. Nederlanders, zo verklaarde de Utrechtse hoogleraar landhuishoudkunde Jan Kops in 1821, zijn over het algemeen heel gehecht aan hun geboortegrond.

¹ Het congres vond plaats op 18 november 2005 in de Aula van de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag.